

О.Д. Бойко // *Український історичний журнал*. – 2003. – №4. – С. 11–21. 14. Гунчак Т. *Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії* / Т. Гунчак. – К.: Либідь, 1993. – 288 с. 15. Кичий І.В. *Борьба за Власть Советов на Правобережной Украине* / И.В. Кичий. – Львов: Вища шк., 1986. – 152 с. 16. *Волянь*. – 1917. – 5 жовтня. 17. Головань В.П. *Боротьба більшовиків Ровенщини за владу Рад* / В.П. Головань, Т.І. Михайлюта. – Львів: Каменяр, 1968. – 298 с. 18. Оксенюк Р. *Нариси історії Волині. Соціально-економічний розвиток, революційний та національно-визвольний рух трудящих (1861–1939)* / Р.Н. Оксенюк. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1970. – 276 с. 19. Ткачук А.Г. *Крах спроб Центральної Ради використати українізовані формування в 1917 р.* / А.Г. Ткачук // *Український історичний журнал* – 1967. – №8. – С. 79–84. 20. Халло Л., Солдатенко В. *Співвідношення військових сил прибічників УНР та їхніх суперників на кінець 1917 – початок 1918 р.* / Л. Халло, В. Солдатенко // *Історія України*. – 2001. – липень. 21. *Селянська спілка*. – 1917. – 21 вересня. 22. *Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО), ф. 245, оп.1, спр.2*. 23. Лозовий В. *Селянська правосвідомість у добу Української революції (1917-1921 рр.)* / В. Лозовий // *Український історичний журнал*. – 2005. – №6. – С. 88–94. 24. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф.1792, оп.1, спр.53*. 25. *Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область* // *Ред. колегія І.С. Клімаш та ін.* – К.: *Гол. ред. укр. рад. енциклопедії*, 1970. – 748 с. 26. *Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посібник* / *За ред. В.Д. Гончаренка*. – К.: *Видавничий Дім “Ін Юре”*, 2003. – 800 с. 27. *Винниченко В. Відродження нації. Репринтне відтворення видання 1920 року. Ч. II* / В. Винниченко. – К.: *Видавництво політичної літератури України*, 1990. – 330 с. 28. *Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО), ф.1, оп.1, спр.118*. 29. *Дециньський Л. Брестський мир в історії становлення української державності* / Л. Є. Дециньський // *Вісник Національного університету „Львівська політехніка” Держава та армія*. – 2001. – №431. – С. 3–8.

УДК 94(477)“1920/1939”

Р.П. Мельник

Національний університет “Львівська політехніка”
Інститут гуманітарних та соціальних наук

ПИТАННЯ ВИШКОЛУ СТАРШИН АРМІЇ УНР У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ТЕОРЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ВІЙСЬКОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ 20–30 рр. ХХ ст.

© Мельник Р.П., 2010

Досліджується проблема підготовки старшинських кадрів армії Української Народної Республіки у теоретичній спадщині і практичній діяльності військової еміграції міжвоєнного періоду.

The problem of training military personnel officer Ukrainian People's Republic of theoretical and practical legacy of the interwar period, military emigration.

Тисячолітні історії держав свідчать, що їх існування залежало від наявності боєздатних збройних сил. Тому армія традиційно і цілком закономірно завжди посідала найвищі становища і престиж серед державних інститутів. Водночас історія війн вчить, що жодна армія, незалежно від рівня озброєння і вишколу, не може перемагати без досвідчених воєначальників і полководців. Її завжди визначають генералітет і офіцерський корпус. Минулі війни ХХ ст. ще раз довели:

перемога або поразка визначаються не лише співвідношенням сил і реальністю планів, але й особою, котра стала на чолі війська.

Процес розбудови та реформування Збройних сил України в сучасному її розвитку закономірно викликає інтерес до вивчення вітчизняного історичного досвіду, пошуку нових аналогій, які можна було б використати під час вирішення сучасних актуальних завдань, особового вишколу та виховання армійського особового складу. Безпосереднє відношення до з'ясування цього питання має період визвольних змагань 1917–1920 рр., в ході яких відродження національних Збройних сил стало одним з вирішальних чинників боротьби за відновлення державності України.

Глибоке та всебічне вивчення проблеми підготовки командного складу армії УНР у теоретичних розробках військової еміграції міжвоєнного періоду сьогодні має важливе наукове і суспільно-політичне значення, оскільки сприяє об'єктивному висвітленню періоду формування Збройних сил України, пов'язаного з відродженням національної військової традиції та українського військового будівництва, його місця та ролі у боротьбі українців за незалежність, дає можливість з'ясувати місце армії у системі багатопартійного суспільства, методи та засоби, за допомогою яких можна виховувати національні Збройні сили в душі відданості державі, забезпечувати високий фаховий рівень їх підготовки.

Дослідження підготовки офіцерських кадрів у військово-теоретичних поглядах еміграції 20–30 рр. ХХ ст. до теперішнього часу не було об'єктом наукових розробок вітчизняних істориків. Певною мірою, розглядаючи проблеми національного військового будівництва, збройної боротьби за незалежність України, дослідники змушені були тільки побічно торкатися цього питання.

На цей аспект проблеми підготовки військових кадрів звертали увагу самі учасники збройної боротьби. Особлива увага приділялась вихованню переконливої, але свідомої дисципліни українського вояка. Власне у 20–30 рр. ХХ ст. з'явилося чимало праць, які явною мірою показували організацію вишколу в українських військах. Найбільша увага цій проблемі приділена у працях вищих офіцерів української армії, які обіймали чільні командні посади і були причетні до розроблення системи вишколу та основ національно-патріотичної роботи у війську, що відображають еволюцію поглядів на цю проблему висококваліфікованих командирів і начальників військових формувань молодшої української армії, цивільних фахівців і їх прагнення, використовуючи набутий попередній досвід, закласти підвалини національної частини підготовки військових кадрів.

Важливі аспекти бойової підготовки військ, їх національно-патріотичного виховання розглядаються у працях Л. Дещинського, В. Голубка, Я. Тинченка, М. Литвина, К. Науменка О. Колянчука [1–5]. Вони видали окремі дослідження, присвячені збройній боротьбі українського народу періоду перших визвольних змагань, але при цьому оминали проблему розробки військової доктрини, складовою частиною якої було підготовка кваліфікованих військових кадрів, так необхідних для тодішнього війська. Оскільки ця проблема у вітчизняній історіографії вивчена недостатньо, то її дослідження є актуальним і потребує ґрунтовного розроблення.

Проблема підготовки офіцерських кадрів гостро постала ще в період перших визвольних змагань, коли новоутворена армія після тотальної українізації війська розпочала свій будівничий шлях. З утворенням перших українських військових загонів і розпочався тривалий процес будівництва військової системи підготовки кваліфікованих національно свідомих старшин.

Офіцерський корпус, як окремий соціальний прошарок, завжди був стрижнем будь-якої армії. Це була група професіоналів військової справи. Українські офіцери періоду українських національно-визвольних змагань 1917 – 1920 рр., як правило, не мали спеціальної військової освіти і підготовки. Професіоналами вони стали під час збройної боротьби за незалежність своєї держави. Це Симон Петлюра – журналіст, Євген Коновалець, Роман Дашкевич – правники, Григорій Коссак – вчитель, Юрій Тютюнник – агроном та ін. [6, с. 88].

Як зазначав професор Варшавського університету і директор Українського наукового інституту у Варшаві О. Лотоцький у своєму рефераті: „Державницький світогляд Симона Петлюри” стосовно головного отамана: „ Не був він військовим по фаху, не студіював він по школах воєнної штуки, ... але він був єдиним поміж наших діячів, хто з самого початку російської

революції зрозумів значення і потребу збройної сили для України в нових умовах її історичного життя” [7.ф. 580., о.1, с. 196].

Незважаючи на це, справа громадсько-національного виховання українського вояцтва в цей час мала надзвичайно важливе значення, тому що в його складі, особливо серед булавного старшинства, була значна кількість військовиків колишньої царської армії. Серед них були й такі, які погано володіли українською мовою, не мали стійких самостійницьких переконань, а то й взагалі байдуже дивилися на проблеми розбудови Української армії. З. Стефанів відзначав, що: „... старшин приймали тільки з передвоєнними кваліфікаціями. Через те до армії ввійшли старшини, хоч і фахово освідченні, але з національного огляду буржуї. Прийнято дуже багато старшин москалів, що взагалі вороже ставились до українства” [8, с. 226]. Вирішити цю проблему можна було тільки наполегливою і продуманою виховною працею над прищепленням їм національно-державницьких переконань та відповідальності перед армією УНР після її інтернування. [9, с. 6] Але, як визнають самі учасники визвольної боротьби, система підготовки командного складу була не ідеальною і вимагала доопрацювання.

В еміграції було розпочате розроблення теоретичної концепції Української держави з поєднанням у ній національного і військового аспектів. Цим, власне, і займалися військовики, котрі в період свого інтернування почали розробляти теоретичні плани і можливі шляхи впровадження їх щодо військово-підготовчої справи.

Значної уваги вимагала фахова освіта старшинського корпусу військ УНР, у зв'язку з тим, що, зберігаючи в таборах штаби та управління, армія мала стати підґрунтям для майбутнього свого розгорнення на теренах України. Тому наявність у лавах Української армії значної кількості добре освіченого та національно свідомого старшинства мало першорядне значення [9, с. 6]. Одночасно з цим значна увага приділялась фаховій перепідготовці офіцерських кадрів. Проведена перевірка в таборах виявила, що значний відсоток старшин, командирів сотні, куренів, полків і бригад, які повністю виправдали себе на фронті, але не мали належної як загальної, так і військової теоретичної підготовки. Армія і Уряд УНР своє перебування в Польщі вважали тимчасовим і нетривалим.

Тому, готуючись до повернення в Україну та розгортання там нових військових частин і з'єднань, треба було мати в розпорядженні велику кількість старшин усіх родів військ, а особливо, штабних офіцерів. Їхніми зусиллями мала бути творена нова багатотисячна українська армія.

Важливі кроки в цьому напрямку були зроблені Головним отаманом військ УНР С. Петлюрою, який вважав що домінантною діяльності усіх виховних вишкільних структур повинна стати українська військова доктрина: „...виховання армії, нашої в душі нашої державної концепції, розрахованої на мирний час” пропонував згуртувати досвідчених військовиків, науковців і письменників, розпочати налагодження видання „військово-наукової і військово-популярної літератури ... для належного виховання нашого козацького, а особливо, підстаршинського складу”. Головний отаман вважав, що ідеал національного будівництва повинен полягати у тому, „...щоб дати пересічному військовому (як старшині, так і грамотному козакові) все те, за допомогою чого він міг би задовольнити жагу воєнного знання, що потрібна йому для опанування мистецтва бути вояком – бійцем” [10, с. 139]. А для того потрібно було дбати про розвиток національної військової науки, зокрема військової літератури. На думку С. Петлюри військово-історичні праці повинні прищеплювати особовому складу армії УНР „любов до батьківщини, повагу до військової честі, почуття патріотизму національної поваги і відданості, та національно-державної дисципліни” [11, с. 513].

Але для цього потрібно було стежити за розвитком національної військової науки. Український офіцер, на думку С. Петлюри, щоб стати професіоналом, зобов'язаний постійно стежити за новітніми надбаннями світової науки, зокрема військової літератури. Як одне з найважливіших завдань української військової літератури, у тому числі і емігрантських істориків і дослідників доленосних подій Української революції, С. Петлюра визначав „питання вироблення військових чеснот у народі от як мужність, хоробрість завзяття, витривалість, почуття національної честі і самопожертви”. У 1920 р. з метою підготовки офіцерів Генерального штабу; у зв'язку з відсутністю умов для їх навчання у вищих військових закладах України, він видає наказ про

відкриття прискорених курсів вишколу офіцерів Генерального штабу для оперативної роботи, а також про відрядження за кордон найздібніших офіцерів: „Для академічного вишколу треба вибрати певну кількість старшин і послати їх за кордон до військової академії. Послати необхідно до одної держави, в якій академічна військова справа поставлена на найкращий ступінь, для того, щоб виробити в армії одноцільність поглядів, так би мовити, і пересадити школу з даної держави на український ґрунт” [12, с. 3]. С. Петлюра найавторитетнішим закладом вважав академії генеральних штабів Франції, Польщі та Румунії, тобто держав, військова доктрина і структура збройних сил яких найбільше відповідала військовій доктрині УНР [10, с. 139]. Особливі вимоги ставились до тих військових, які мали б відправлятися на навчання: „Ці особи мають мати закінчений повний курс військової школи, мусять бути всебічно бездоганними, здібними до систематичної праці. Їх необхідно зобов'язати підпискою певних умов: як от відслужити певний термін обов'язкової служби за роки навчання, ... обробити і перекласти на українську мову ті матеріали, які будуть викладатися в академіях. Усякий поділ цієї надзвичайно важливої праці з часом дасть потрібне число підручників для вживання їх у військових школах, на старшинських курсах” [12, с. 3].

Генерали О. Удовиченко, В. Петрів та В. Прохода підсумовуючи перше зіткнення Центральної ради з більшовицькою Росією та проаналізувавши причини поразки при обороні Києва, дійшли одного висновку: „бракувало не стільки збройної сили, скільки найголовнішого, так важливого для збройної боротьби, – керування” [13, с. 43]. Такої самої думки дотримувався полковник Євген Коновалець і водночас загалом зазначав, що однією із причин поразки визвольних змагань 1917 – 1920 рр. був великий брак відповідно вишколених старшин, а особливо, командирів і старшин генеральної булави, сепо того мозку, котрий повинен був організувати армію складати певні плани операцій і вести військо через перемогу до створення власної держави. Враховуючи це, вони пропонували чітко виробити загально прийняту систему для підготовки українського офіцера. Тому одним із основних завдань, які ставили перед собою військова еміграція, було вироблення чітких планів щодо вироблення шляхів будування національної армії і впровадження цих ідей в життя.

В. Петрів на цю проблему мав власний погляд. Він вважав, що з військовою справою повинен бути ознайомлений кожен свідомий громадянин своєї держави, для того, щоб в разі потреби, стати до зброї. А ті з них, котрі захочуть: „...лігти в реєстрову старшину чи під старшину повинні: а) мати всі громадянські права, чи то середню освіту; б) бути приписаним до якоїсь паланки; в) пройти козачий скорочений вишкіл у частинах козачих чи гритьби (дрібні війська в державних центрах та на кордоні, які існують лише під час війни) відповідно до роду зброї; г) закінчити фахову старшинську чи підстаршинську школу” [14, с. 112].

Поряд з цим генерал Петрів, котрий давно плекав ідею створення української військової академії, вважав, що на цей час найкраще буде здійснювати підготовку військових кадрів на спеціальних факультетах при університетах, що усуспільнювало б військові знання. Теоретик зазначав: „... першою вимогою для вишкіла демократичної старшини є його усуспільнення: не мусить бути окремих кадетських корпусів, а середню освіту майбутній старшина мусить побирати в загальній єдиній школі, а спеціальні військові знання у фаховому факультеті університету, в якому загальноосвітні науки всім викладатимуть професори університету, а спеціальні – професори військового факультету” [15, с. 58]. Курс навчання мав становити 6 місяців, за цей час слухачам надавались мінімальні теоретичні та практичні знання, які були потрібні штабним старшинам. В. Петрів визнавав, що „...для тих велетенських завдань, які будуть у штабі, що відбудовуватимуть армію великої незалежної України, таких знань замало, і ми знову примушені закликати чужих фахівців, вартість яких вже нам відома по досвіду нашої боротьби” [16, с. 4]. Ось чому він, коли вже навіть і не був начальником Генерального Штабу УНР, ставив питання про необхідність „підготувати більш ґрунтовно майбутніх старшин Українського Генштабу, вможлививши їм закінчення вищих військових шкіл за кордоном” [16, с. 4].

Для повноцінного функціонування згаданих курсів необхідно було мати відповідні програми з історії військового мистецтва, які теоретик сам взявся складати, перебуваючи на чужині. Користуючись з інертності багатьох фахівців, які перебували в таборах інтернованих, В. Петрів почав „читати на штабових курсах лекції аж по трьох галузях знань, а саме: військовій

адміністрації (будова і комплектування армії, проходження в ній служби, підготовка старшинського та підстаршинського складу, закони, які нормують життя армії, взаємовідношення козаків і старшин, взаємини армії і населення), історію військової штуки, де все це можливо підтвердити прикладами і наслідками тих чи інших помилок і забобонів під час боїв і тактику техніки...” [16, с. 5].

Великий практичний досвід військовика та глибокі знання давали можливість В. Петріву розпочати підготовку широкомасштабної праці з теорії оборони нації. У тезах майбутніх викладів він накреслив головні моменти, на які має звертати увагу кожен військовик, котрий цікавиться історією своєї державності. Так, в розробленій програмі військової історії України до своїх лекцій для слухачів Українського інституту громадознавства в Празі В. Петрів пояснював значення курсу для студентів Високого Педагогічного інституту: „а) Історія кожного народу є в великій частині історія його збройних змагань; б) Справжні та модерні армії є озброєний нарід; в) Лише той нарід може перенести завойовничі інстинкти сусідів, який буде мати армію, пересякнуту почуттям національної гідності, спорідненості з головною масою населення та розуміння свого національного обов'язку; г) Армія такого типу не може бути вихована в казармах, а лише в народних школах; д) Щоби виховати таку армію, учительство мусить добре знати військову старовину свого народу та його військову традицію, яка у кожного народу є відрубна і майнування якої від чужинців є шкідливою” [17, с. 17].

Проти відкриття військових курсів при університетах категорично виступав підполковник В. Євтимовичи, аргументуючи це тим, що ця система приведе до мілітаризації інтелігенції а це, своєю чергою: „...автоматично воєнні знання давало елементам анархічним, протидержавницьким, і тільки збільшувало їхню деструктивну силу” [18, с. 24].

У своїй статті ”Про вищу військову освіту” підполковник стверджує, що простіше, доцільніше, економічніше в часі і в засобах матеріальних, а головне безпечніше, буде виховувати для армії висококваліфікованих фахівців у спеціальних високих школах військових, до яких вступали: „...люде з покликанням й після належного добору по конкурсу найкращих – вступлять люде, виховані в дусі військовості, призначені до праці у війську та в умовах військового життя” [18, с. 24].

Для кожного українця мусить бути ясно, що для здобуття і закріплення Української державності треба мити Збройну силу, відповідно підготовлені кадри: підстаршин, молодих старшин, старшин генеральної булави. Це кадри, які необхідні для створення бойової армії та яка причому була б свідомо визначеного завдання, яке покладає на них українська нація [19, с. 8].

М. Омелянович-Павленко, будучи в еміграції в Бельгії, пропонував усім своїм однодумцям, котрі перебували на чужинні, розробити систему підготовки для старшинського вишколу поточного навчання, який міг би стати першим кроком до створення Української Центральної школи військової освіти, до складу якої увійшли б: „наші військові фахівці, які перебрали на себе навчання поодиноких галузей військової науки”. На його думку, лише: „...через правильне військове вишколення можуть бути створені кадри майбутньої боєздатної української армії, готової на героїчні чини” [20, с. 4].

Значної уваги при творенні системи підготовки офіцерських кадрів М. Омелянович-Павленко в своїй теоретичній спадщині відводив військовим статутам: „...статут внутрішній дисциплінарний залоговий на проходження служби, будуть основним предметом”. Окрім цих основних і обов'язкових форм викладу, повинно було встановлюватися і такі, як: „...індивідуальне озброєння, теренознавство, елементарний муштровий вишкіл, фізична культура, загальні науки для поширення кругозору, основи військової педагогіки, військова історія” [20, с. 4–5].

При цьому він визначав певні рівні підготовки, які повинні були пройти військовослужбовці, вивчаючи курси вишколу старшини. Поділивши весь курс на три етапи, так звані кляси, М. Омелянович-Павленко визначав, що потрібно вивчати в тому чи іншому клясі. Так, на першому етапі вишколу увага повинна насамперед звертатися на: „програму першої кляси, а в другій на вишкіл підстаршин спеціаліста першого роду зброї”. Весь вишкіл, за словами теоретика, має проходити під знаком „...вироблення з учня вояка типу начальника. Який не боявся би ставити в

масштабі ближнього бою та бойової служби і проводити прийняте рішення в життя на власну відповідальність” [20, с. 4–5].

Попри все, генерал наголошував на тому, що, навчаючи старшину, потрібно його виховувати, дисциплінувати, розвивати вольові інстинкти, розум, здібності. При вишколі, він зазначав, потрібно використовувати сильніших і здібніших, потрібно осмислювати кожен рух у свідомості учнів. Загалом вишкіл має прагнути до двох етапів: „...перший – опанування зброєю та всіма технічними приладами, а потім рішуче у своїх ділянках вишколу (і теоретично і практично) – рішення завдань” [21, с. 19].

М. Омелянович-Павленко розумів, що цю підготовку за браком часу потрібно проводити в пришвидшених темпах, тому він пропонував досить прискіпливо ставитись до підбору слухачів цього вишколу: „Шлях до успіху за браком часу треба покласти в доброму підборі шукачів вишколу та в особливо уважному підборі командного складу вишколів” [20, с. 5].

Цілком зрозуміло, що ця система вишколу була лише основою в системі підготовки, але вона показувала можливий порядок і принцип творення закладів військової освіти. Сам генерал наголошував на тому, що цей вишкіл є лише основа, що підстаршина остаточно виробиться лише протягом багатьох років служби та проходження повторних додаткових курсів.

Не менш важливими є твердження Є. Коновалеця, який значну увагу приділяв фаховому вишколенню старшин генеральної булави, на котрих покладається велика відповідальність і надія перед українським народом. Перебуваючи в еміграції, він намагався розробити чіткий план системи підготовки старшин армії УНР. На його думку, найкращим вирішенням цієї проблеми буде здійснення підготовки старшин вищого командування за кордоном, на „американській засаді позашкільної освіти” [22, с. 261]. Ефективність такої самоосвіти він визначав тим, що за такої системи вже не буде потрібно збирати усіх фахових учителів військової справи на одній місцевості, оскільки вони зможуть працювати на місці свого перебування, але при цьому Є. Коновалець наголошував на тому, що в одній із держав, де буде проводитись ця підготовка, мусить бути створений адміністративний апарат, де буде перебувати керівник цього вишколу. ця підготовка могла проводитись шляхом вишкільних гуртків, які за своїм складом були не великими, але за те добре підібраними. „Влучний підбір членів є основою організації та першою запорукою успішної праці” [23, с. 5].

Поділяючи думку Є. Коновальця, сотник А. Фовицький в своїй статті ”До питання військового вишколу”, опублікованій в журналі ”Розбудова нації” в 1928 р., доповнює, що сьогодні найкраще буде здійснювати підготовку генштабовців шляхом: „...поступлення до чужих армій” [24, с. 436]. Ця система мала бути дієвою, оскільки підготовка, отримана за кордоном, була фаховою і ефективною.

Поряд із теоретичними розробками вироблення єдиної системи військової освіти в міжвоєнний період, інтернованими військовиками були здійснені вдалі спроби впровадження їх в життя. Так, кадрові старшинські потреби, які постійно виконувала Спільна Юнацька Школа, після інтернування розгорнула свою діяльність в таборі Ланцуті, де у її складі було майже 400 юнаків та майже 50 офіцерів викладацьких кадрів [25, с. 7]. Однак через відсутність відповідних умов для ведення навчального процесу весною 1921 року школу переведено до табору у Вадовицях. Її начальником був ген. хор. Микола Шаповал. Влітку 1921 року у Вадовицях в присутності Голови Директорії і Головного Отамана Симона Петлюри тридцять юнаків з піхотного і тридцять шість з кінного загонів було іменовано першою старшинською рангою хорунжого Армії УНР.

Одночасно із шкільною мережею в Каліші відбувався перевишкіл старшин на чотири-місячних загальновійськових курсах, які вже у 1921 році закінчили 385 старшин, підстаршин та військових урядовців [25, с. 9]. Одночасно значна увага відводилась фаховій перепідготовці офіцерських кадрів. Тому вже в лютому 1921 року, покликана у Тарнові Вища Військова Рада під керівництвом ген. полк. Миколи Юнаківа, запропонувала вести одночасно із старшинськими школами в Каліші вищі військові курси для майбутніх слухачів Української Військової Академії. Керувати роботою курсів було доручено одному із досвідчених військових фахівців ген. пор. Сергієві Дядюші. Було також вирішено, що на потреби курсів буде використано частину вишкільної бази

вже функціонуючих освітніх установ у Каліші. Незалежно від того, що слухачі курсів не мали підручників і змушені були працювати в складних умовах табірної життя, випускні іспити в травні 1922 року показали високий рівень знань усіх тридцяти п'яти перших випускників, а п'ятнадцятьом комісія запропонувала подальше навчання у Вищій Воєнній Школі у Варшаві [25, с. 9].

У цих умовах командування армії УНР вирішило продовжувати навчальний процес штабних офіцерів, надавши їм вищий ранг. Ось тому вже в другій половині 1922 року курси були переіменовані на академічні курси при Генеральному Штабі Армії УНР, тобто фактично перетворені на перший ступінь Української Воєнної Академії [25, с. 9].

Одночасно з цим були проведені докорінні зміни в рівнях та методах навчання та підборі нових викладацьких кадрів. Між іншим, до програми було введено інженерну справу, організацію технічних військ, історію воєнної штуки, воєнну історію, тактику різних родів військ, дві іноземні мови, значення розвідки і контррозвідки, історію визвольної боротьби українського народу. Одночасно до складу викладацьких кадрів були введені генерали: Микола Юнаков, Михайло Омелянович-Павленко, Микола Капустянський, Марко Безручко, Всеволод Змієнко, Сергій Кульжинський, Олександр Пороховщиків, Всеволод Петрів, Григорій Янушевський, Микола Янчевський, Володимир Ольшевський, Олександр Козьма, Павло Шандрук та освітні діячі: проф. Вячеслав Прокопович, Василь Біднов, Іван Огієнко, Іван Зубенко [25, с. 11].

Окрім наведених форм удосконалення кваліфікацій офіцерських кадрів інтернованої армії УНР, слід також згадати військовий факультет Українського Народного Університету в Ланцуті-Стшалкові, де в групі спочатку майже 600 слухачів воєнного ремесла навчалось 62 особи, а після переведення до Стшалкова – 235. Почесним деканом факультету був проф. ген. полк. Микола Юнаків, а дійсним ген. пор. – Ілля Мартинюк. Повний курс військового навчання закінчили 170 осіб. Навчання в університеті спиралось переважно на власній праці слухачів, а найкращі роботи були опубліковані в науковому виданні “Військовий вісник”.

Велику увагу вже з перших днів табірної життя було відведено загальному піднесенню рівня освіти усіх вояків, а особливо, ліквідації неграмотності та малописемності. У таборах інтернованих перебувало більше ніж дві тисячі п'ятсот вояків згаданих груп. До праці з ними були залучені найдосвідченіші старшини, які перед військовою службою працювали в освітніх структурах усіх щаблів. Одночасно на тих курсах та освітніх початкових школах, які працювали на основі спеціальних програм, проводилась інтенсивна виховна діяльність з проблематики українознавства та національної свідомості.

Загалом можна зробити висновок, що досвід національно військового будівництва 1917–1920 років з усією очевидністю підтвердив те, що ключовим чинником, який забезпечує повноцінне функціонування національних Збройних сил, є уважне ставлення до фахової підготовки її офіцерських кадрів і водночас їх виховання в дусі патріотизму та відданості державницькій ідеї.

Військово-теоретичні розробки української еміграції міжвоєнного періоду були поєднані із державницькими концепціями будівництва незалежної України. Розуміючи те, що здобуття самостійності держави на даний час можливе лише збройним шляхом, інтерновані арміїці за кордоном розпочали копітку і водночас дуже важливу роботу з теоретичного розроблення системи підготовки старшинського складу. Військові фахівці у своїх поглядах, на основі набутого досвіду періоду перших визвольних змагань, намагалися показати, як найкраще будувати військову освіту. Так, С. Петлюра вважав, що домінантою діяльності усіх виховних вишкільних структур повинна стати українська військова доктрина, яка має ґрунтуватися на наданні ефективної освіти. При цьому Головний отаман наголошував, що для найкращого вишколення старшин генеральної булави буде відправлення арміїців за кордон для академічного вишколу. Із отриманням освіти у військових академіях Франції, Польщі чи Румунії підготовлені фахівці в недалекому майбутньому повинні були перенести цю систему підготовки на землі Української держави. Думки С. Петлюри щодо підготовки старшин поділяли М. Омелянович-Павленко, Є. Коновалець і А. Фавицький.

Не менш важлива увага під час розробки вишколеної системи відводилась підготовці підстаршин, які у війську становили основу армії. Генерали В. Петрів, М. Омелянович-Павленко, перебуваючи в еміграції, пропонували розробити загальну систему підготовки старшинського

вишколу поточного навчання, з певним рівнем підготовки. Загалом у міжвоєнний період була розроблена ціла низка теоретичних шляхів формування єдиної системи військової освіти, яка в майбутньому мала бути врахована при творенні Збройних сил України.

1. Децинський Л.Є. З історії створення Збройних сил Української Народної Республіки (березень 1917 – березень 1918) // Вісник Державного університету “Львівська політехніка” “Держава та армія”. 1998. – № 344. – С. 3–13. 2. Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917- 1918. Утворення та боротьба за державу. – Львів: Кальварія, 1997. – 288 с. 3. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). – К.: Темпора, 2007. – 536 с. 4. Литвин М. Науменко К. Збройні сили України першої половини ХХ ст. генерали і адмірالی. – Львів: Сага, 2007. – 239 с. 5. Колянчук О. Українська військова еміграція у Польщі 1920–1930 // О. Колянчук. – Львів, 2000. – 274 с. 6. Шашкевич Л. Формування Українських військових шкіл в період національної революції в Україні // Вісник НУ “Львівська політехніка” “Держава і армія”. – 2009. – С. 88. 7. ЦДДА у Львові. 8. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Під ред. І. Крип'якевича, Б. Гнатевича, З. Стефаніва. – Львів, 1936. – С. 226–229. 9. Колянчук О. Симон Петлюра і українсько-польські відносини – армія УНР у польських таборах (1920–1924 рр.). – С. 1. 10. Голубко В. Питання військової доктрини УНР у практичній діяльності та теоретичній спадщині С. Петлюри // Ефективність державного управління. – Львів, 2002. – В. 1–2. – С. 139. 11. Петлюра С. Статті, листи, документи // С. Петлюра. – Т.Ш. – К., 1999. – С. 513. 12. Гошківський Я. Чи не пора? – Варшава, 1920. – С. 3. 13. Прохода В. Вождь та військо // Збірник пам'яті Симона Петлюри. – Прага, 1930. – С. 43. 14. Петрів В. Можливий впоряд українського війська / Петрів Всеволод Військово-історичні праці. Спомини / Упор. В. Сергійчук. – К., 2002. – С. 112. 15. Старшинський склад української демократичної армії // Петрів В. Військово-історичні праці. Листи / Упор. В. Сергійчук. – К., 2004. – С. 627. 16. Сергійчук В. Багнетом і пером у боротьбі за українську державу // Всеволод Петрів Військово-історичні праці. Листи. Київ. 2004. С. 627. 17. Програма вступної лекції по військовій історії України // Петрів В. Військово-історичні праці. Листи / Упор. В. Сергійчук. – К., 2004. – С. 627. 18. Евтимович В. Про вищу військово освіту // Запорожець. – Париж, 1938. 19. Цапко І. Військовий вишкіл // Вояк. – 1935. – С. 8. 20. М. Омелянович-Павленко. Демократизація Воєнної науки, як вислід технічних удосконалень масових армій // Вояк. – 1935. – С. 4–5. 21. Ген. М. Омелянович-Павленко. Нотатки в справі під старшинського питання // Запорожець. – Париж, 1938. – С. 19. 22. Коновалець Є. Військовий вишкіл / Розбудова нації. – Липень-серпень. – Прага, 1928. – Ч. 7–8. – С. 261–265. 23. Б.Л. Організація та праця гуртків військового спрямування / Військовий вісник Ч. 2. гр.1927 р. с. 5–7 24. Фовицький А. До питання військового вишколу // Розбудова нації. 1928. – С. 436–437. 25. Колянчук О. Симон Петлюра і українсько-польські відносини – армія УНР у польських таборах (1920–1924 рр.) // <http://history.vn.ua/article1/4djvn.html>